

Anna Jagiełło-Szostak

Reakcje międzynarodowe wobec sporu o Trybunał Konstytucyjny BiH

Kwestionowanie systemu politycznego Bośni i Hercegowiny, nierespektowanie postanowień Trybunału Konstytucyjnego BiH przez polityków Republiki Serbskiej oraz zaostrzenie sporu wokół uprawnień Christiana Schmidta, wysokiego przedstawiciela ds. BiH, przez Milorada Dodika, prezydenta RS, rodzi obawy o pogłębienie tendencji dezintegracyjnych w państwie. Zachód, choć jest zgodny co do kwestii zwiększenia politycznego zaangażowania w BiH, *de facto* ogranicza się do akcentowania na forum międzynarodowym takich istotnych aspektów, jak: zahamowanie postępów w demokratyzacji, korupcja, polityka etnonacjonalistyczna, wpływy Rosji w BiH.

Dekret o wysokim przedstawicielu ds. BiH w RS i kontynuacja sporu o TK. Po ogłoszeniu ustawy, przyjętej przez Zgromadzenie Narodowe Republiki Serbskiej (NSRS), z 27 czerwca 2023 r. o niewykonywaniu orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego BiH (TK) na terytorium RS, Christian Schmidt, wysoki przedstawiciel ds. BiH (HR), 1 lipca 2023 r. zdecydował, że nie wejdzie ona w życie („Komentarze IEŚ”, nr 898). Zgodnie z uprawnieniami bońskimi z 1997 r. wysoki przedstawiciel ds. BiH ma prawo usunąć każdego mianowanego i wybranego urzędnika, jeśli uzna, że podejmowane przez niego działania zagrażają porozumieniu pokojowemu z Dayton i rządowi prawa. HR może też samodzielnie wprowadzić do porządku prawnego BiH ustawy, nawet gdy nie zostaną one przyjęte przez stosowne organy ustawodawcze w BiH¹.

Milorad Dodik, prezydent RS, 9 lipca 2023 r. w odpowiedzi opublikował w Dzienniku Urzędowym RS dekret, w którym stwierdza się, że decyzje Biura Wysokiego Przedstawiciela ds. BiH nie będą publikowane w Dzienniku Urzędowym RS, tak jak decyzje TK nie będą stosowane na terytorium tego entytetu BiH.

Milorad Dodik skierował także do prokuratury okręgowej w Banja Luce zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa przez Ch. Schmidta oraz dyrektora Dziennika Urzędowego BiH Dragana Prusinę (za uniemożliwienie opublikowania w Dzienniku Urzędowym BiH decyzji podjętych w RS). Strona serbska po raz kolejny zarzuciła wysokiemu przedstawicielowi, że zajmuje on stanowisko bez upoważnienia Rady Bezpieczeństwa ONZ. Żeljka Cvijanović, przewodnicząca prezydencji BiH, 12 lipca 2023 r. zwróciła się do Sekretarza Generalnego ONZ António Guterresa o dostarczenie oficjalnej decyzji RB ONZ w sprawie mianowania niemieckiego dyplomaty Ch. Schmidta na stanowisko wysokiego przedstawiciela w BiH. Wskazała przy tym, że z protokołu posiedzenia RB ONZ nr 8823 z 22 lipca 2021 r. wynika, że jedyny projekt rezolucji poddany pod głosowanie nie został przyjęty. Nominacji tej nie uznają także Rosja i Chiny².

Milorad Dodik sprzeciwił się także wyborowi przez Prezesa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka trzech z dziewięciu członków TK oraz uniemożliwił NSRS nominację dwóch sędziów do TK. W konsekwencji sąd ten

¹ Office of the High Representative, <https://www.ohr.int/hr/> [18.07.2023].

² Federacja Rosyjska w oficjalnym piśmie skierowanym do wysokiego przedstawiciela 28 lipca 2021 r. poinformowała, że nie będzie już uczestniczyć w posiedzeniach Rady Sterującej (Peace Implementation Council, PIC) pod przewodnictwem wysokiego przedstawiciela. W kolejnym oficjalnym piśmie skierowanym do OHR 17 lutego 2022 r. Federacja Rosyjska poinformowała o zawieszeniu udziału w finansowaniu OHR. Peace Implementation Council, <https://www.ohr.int/international-community-in-bih/peace-implementation-council/> [20.07.2023].

będzie podejmował decyzje bez udziału dwóch sędziów wybieranych wcześniej przez parlament RS³. Działania takie pozbawiają mieszkańców RS głosu w ramach państwowych instytucji przewidzianych w porozumieniu pokojowym z Dayton. W odpowiedzi na działania władz RS z upoważnienia prokuratury BiH funkcjonariusze Agencji Śledczej i Ochrony Bośni i Hercegowiny (SIPA) wkroczyli do siedziby Dziennika Urzędowego RS w Banja Luce w celu zebrania dokumentacji.

Po stronie RS tradycyjnie opowiedziała się Rosja. Fiodor Strżyżowski, rzecznik stałego przedstawicielstwa Rosji przy ONZ, wskazał, że podejmowanie decyzji w TK bez udziału Serbów i wykluczanie RS z procesu decyzyjnego w konsekwencji może prowadzić do zniszczenia struktury instytucjonalnej, przewidzianej w porozumieniu z Dayton, i do eskalacji potencjalnego konfliktu. Sprzeciwił się pracy trzech zagranicznych sędziów w TK i obwinił państwa Zachodu o prowadzenie polityki zmierzającej do utrzymania „statusu protektoratu w BiH” m.in. przez Ch. Schmidta, który według niego nie uzyskał aprobaty RB ONZ⁴. Z punktu widzenia władz BiH oraz państw Zachodu jest on legalnie urzędującym HR, a stanowisko Rosji ma na celu destabilizację wewnątrz BiH.

Reakcje Zachodu na spór w BiH. Ostrzeżenie dla M. Dodika? Reakcje państw Zachodu, z jednej strony, odzwierciedlają ich zaniepokojenie powracającą retoryką secesjonistyczną ze strony władz RS, z drugiej, mogą stanowić ostrzeżenie dla działań M. Dodika. Antony Blinken, sekretarz stanu USA, 8 lipca 2023 r. oskarżył prezydenta RS o naruszenie konstytucji BiH i podważenie założeń porozumienia z Dayton, poparł działania Ch. Schmidta oraz stanowisko pięciu państw: Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Niemiec, Francji i Włoch. Podobne stanowisko zajął Gabriel Escobar, specjalny wysłannik USA ds. Bałkanów Zachodnich, który zagroził nowymi sankcjami, jeśli RS zdecyduje się na referendum w sprawie jej statusu. Jednakże w jego opinii potencjalne odsunięcie M. Dodika od władzy przez HR byłoby ostatecznym i radykalnym działaniem. Wypowiedź tę interpretować można jako dyplomatyczne wezwanie władz RS do wycofania się z ostrego kursu politycznego oraz niechęć do podejmowania radykalnych kroków wobec prezydenta RS na tym etapie sporu.

Spory wewnętrzne generowane przez RS i kryzys instytucjonalny blokują drogę BiH do UE. 12 lipca 2023 r. Parlament Europejski na sesji plenarnej przyjął sprawozdanie w sprawie BiH dotyczące przyspieszenia reform i intensyfikacji procesu akcesyjnego BiH oraz zaniechania retoryki etnonacjonalistycznej. Część parlamentarzystów otwarcie domagała się nałożenia sankcji przez UE na M. Dodika (jest on objęty sankcjami USA i Wielkiej Brytanii z 2022 r.). Wprowadzenie sankcji wymaga jednomyślności członków UE, ale przeciwnie są im Węgry. Dezintegracyjne działania lidera RS przyczyniają się także do ograniczania funduszy unijnych dla RS. Spośród wszystkich państw Bałkanów Zachodnich, BiH otrzymała pod koniec czerwca 2023 r. najwięcej środków z unijnego Funduszu Inwestycyjnego – w sumie 303 mln euro na cztery projekty infrastrukturalne (ulożone w Federacji BiH, a nie w RS), dotyczące transportu, energii i środowiska⁵.

W ramach szczytu NATO odbywającego się w Wilnie 11-12 lipca 2023 r. podjęte zostały także rozmowy o sytuacji w BiH. Jeszcze przed szczytem w Wilnie, Denis Zvizdić⁶, przewodniczący Izby Reprezentantów BiH, wezwał NATO do rozmieszczenia wojsk w dystrykcie Brčko w celu – jak stwierdził – uniemożliwienia kontynuacji „projektu” secesji RS. BiH w kwietniu 2023 r. wyraziła chęć zwiększenia liczby żołnierzy w ramach unijnej misji pokojowej EUFOR Althea.

³ TK składa się z dziewięciu sędziów, z których czterech jest wybieranych przez Izbę Reprezentantów Parlamentu Federacji Bośni i Hercegowiny, dwóch – przez NSRS, natomiast trzech – przez prezesa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w porozumieniu z członkami Prezydium BiH.

⁴ *Russia raised an Issue in the UN Security Council regarding the Constitutional Court of BiH*, 8.07.2023, https://sarajevotimes.com/russia-raised-an-issue-in-the-un-security-council-regarding-the-constitutional-court-of-bih/#google_vignette [18.07.2023].

⁵ *EU approves €303 million in grants for four new flagship infrastructure projects in BiH*, 4.07.2023, https://www.eeas.europa.eu/delegations/bosnia-and-herzegovina/eu-approves-%E2%82%AC303-million-grants-four-new-flagship-infrastructure-projects-bih_en?s=219 [17.07.2023].

⁶ Dr Denis Zvizdić, <https://twitter.com/DrZvizdic> [18.07.2023].

Wnioski

- Etniczni Serbowie z RS od lat sprzeciwiają się władzom centralnym BiH. Polityka M. Dodika prowadzić może do coraz bardziej secesjonistycznej kampanii i izolacji międzynarodowej tego podmiotu. M. Dodik wskazuje na możliwość deeskalacji kryzysu, jeżeli decyzje dotyczące TK zostaną cofnięte i wybór sędziów do TK zostanie zreformowany.
- Decyzje Ch. Schmidta postrzegane są jako „zamach” na działania RS. Zarówno kontrowersyjna ustawa, jak i dekret M. Dodika zatwierdzone przez NSRS pokazują, że postępowanie władz RS uderza bezpośrednio w system prawno-instytucjonalny BiH i stanowi zagrożenie dla jej państwowości. Ch. Schmidt po raz kolejny wezwał partnerów międzynarodowych do wprowadzenia sankcji – zwłaszcza UE – wobec tych polityków, którzy nie przestrzegają porozumienia z Dayton. Nie można również wykluczyć, że HR w pełni wykorzysta tzw. uprawnienia bońskie i podejmie decyzję o zdelegalizowaniu Związku Niezależnych Socjaldemokratów (Savez nezavisnih socijaldemokrata, SNSD) i odsunięciu od władzy M. Dodika, jej lidera i jednocześnie prezydenta RS, z powodu niekonstytucyjnych działań. Taka sytuacja mogłaby wywołać wstrząs polityczny w BiH i pogłębić kryzys wewnętrzny w tym państwie.
- Zachód może zwiększyć nacisk na RS, zwłaszcza że M. Dodik od dawna określany jest jako „człowiek Putina na Bałkanach”, który „szantażuje Zachód”. Podnoszone są także obawy, że decyzje M. Dodika mogą być krokiem przed ogłoszeniem secesji RS, o której polityk ten mówi od lat, przy okazji kolejnych kryzysów wewnętrznych w BiH. Działania M. Dodika są traktowane jako rodzaj współpracy z Moskwą i szerzenie jej wpływów na Bałkanach, m.in. poprzez uzależnienie energetyczne, a także jako mające na celu osłabienie wysiłków podejmowanych przez Zachód w tym regionie. Oczekiwać można też ostrej reakcji USA w przypadku referendum w sprawie statusu RS, które M. Dodik zapowiedział na koniec 2023 r.